

ADLANDIRMANIN DOĞASI VE ADLARIN NESNESİNE UYGUNLUĞU EKSENİNDE DOĞALCILIK-UZLAŞMACILIK TARTIŞMASI

Dr. Bülent Öztürk'ün (1961-2003) aziz hatırasına...

Prof.Dr. Hakan POYRAZ

Sakarya Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

ÖZET

Dil ve dil yoluyla işaret ettiğimiz dünya, sözel ve olgusal olmak üzere, birbirinden ayrı iki varlık alanıdır. Sözel dünya, kavramın lafzı olan dünyadır; olgusal olan dünyadan zihne ait kılarak kavramsallaştırdığımız ve sesin kalıplarına döktüğümüz dünya... Zihne ait kılıp sesin kalıplarına dökme eylemi de adlandırma eylemidir. Bu yazıda, adlandırma eyleminde ad ve adın karşılığı olan olgusal alan arasındaki ilişkinin dünyaya karşılık gelen sözel dünya ile olgusal dünya arasındaki ilişkinin nasıl bir ilişki üzerinde durulacak ve antik felsefede, adların nesnelere doğalarını yansıttıkları görüşünü benimseyen dilbilimsel doğalcılık ve doğalcılar ile dilin bir uzlaşmadan, bir anlaşmadan meydana geldiğini, adı bir dilsel gösterge ve bu göstergenin nesnesiyle zaruri bir bağ içinde olmadığını düşünen uzlaşmacılık ve uzlaşmacılar ekseninde, dil-varlık; dil-dünya ilişkisi tartışılacak.

ANAHTAR KELİMELEER : Uzlaşmacılık, Doğalcılık, Dil-Düşünce, Dil Felsefesi, Dilbilimci Felsefe.

ABSTRACT

The language and the world we express through the language are two different -verb and fact- areas of existence. The verbal world is the one in which concepts are expressed in words. It is the world that we conceptualize and shape into the voices by relating this world to the mind. This action, conceptualizing and shaping into the voices by relating the world to the mind, is called naming. In this study, it is emphasized what the relationship between the name in the naming action and world that is the equivalent of the name, and the relationship between the verbal world and actual world are and in the ancient philosophy, the relationship between language-existence and language-world will be discussed in the circle of linguistically naturalism and naturalists who believe that names reflect the nature of the objects, and the conventionalism and conventionalist who believe that the language consists of convention and agreement and think that the name is not a language indicator and it is not compulsorily connected with the object of this indicator.

KEYWORDS: Conventionalism, Naturalism, Language-Thought, Language Philosophy, Linguistic Philosophy,

Etrafımızdaki şeyleri ya da nesnelere, verdiğimiz adlarla düzenler, bu adlara göre onları tasnif eder ve onlar hakkındaki bilgimizi de onların adlarıyla ifade ederiz. Adlandırma yoluyla o nesneye belirli bir anlam yüklenmektedir. Böylece nesne bu işaretler ile ardarda gelen sesler dizisinin birbirleriyle bağıntıları yoluyla düzenlenen bir 'anlam'a sahip olmaktadır.

Belirli anlamlar dünyasında sözlü bir işaret,

(a) belirsiz ve bulanık şeyler için bir anlamı seçer ve ayırır;

(b) bu anlamı kaydeder ve depolar;

(c) gerektiğinde diğer şeylerin anlaşılması için bunu uygular:

Dil, belirli anlamları seçer-korur ve uygular.

Bu muhtelif işlevleri birleştirerek, dilsel bir işaretin tek bir özeliğe toplanabilecek bir *çit*, (kavramları çerçeveleyen sınırlayan mahiyeti itibarıyla) *etiket* ve *vasıta* olduğunu söyleyebiliriz (Dewey, 1988:200). Böylece dilsel bir işaretle oluşturulmuş kelime, belli bir fonksiyon icra eder. Yani söz ya da yazı vasıtasıyla oluşturduğumuz şeylerin *adları*, bu şeyleri belirli hale getiren bir kavramsal çit vazifesi görür. Belirli fiziksel sesler kümesini ya da işaretleri gördüğümüz zaman bu işaretlerin ya da seslerin o nesne için olduğunu anlarız. Örneğin *ö* gibi bir varlığı, *£* gibi bir işaretle gösterdiğimizde, *£* işareti, *ö*'nin dil alanındaki karşılığı olup *ö*'yü biz *£* olarak adlandırmaktayız ve *£* simgesiyle, işaret edilen nesnenin (yani *ö*'nin) sembolik anlatımını göstermekteyiz. Bu ifadeyi seslerle dile getirdiğimizde de, onun sözel anlatımını göstermekteyiz ki bu (*£*) işareti, *ö*'nin *anlamıdır* (Lewis, D,1990:8)⁶ Bu anlamı veren işaretler ile işaret ettiği nesne arasında zorunlu bir bağ olmasa ve uzlaşma sonucu verilmiş olsa da, işaretin anlamı ile işaret ettiği şey arasında mantıksal bir ilişkinin bulunması zorunludur. Aksi halde iletişim mümkün olmazdı.

Burada dile getirilen teze göre, nesne, kendi başına bir anlama sahip değildir. Anlam dilde ortaya çıktığından, nesnenin anlamlılığı dil ile mümkündür. Varolan ve insandan bağımsız bir gerçekliğe ait olan nesnelerin adları o nesnenin anlamıdır. Bu tezin ilk temsilcileri, doğalcılardır. Onlar, nesnelerin kelimelerle doğru olarak ifade edildiğini, en azından bu ikisi yani varlık ve dil arasında mantıksal bir ilişki olduğunu ileri sürmekteydiler. Platon'un dil hakkındaki görüşleri de, bu tez ekseninde değerlendirilebilir. Bu tezin antitezi ise, dilin bir sosyal fenomen olduğu, insanoğlunun tarihinin bir parçası ve insanın kendini gerçekleştirmesini mümkün kılan bir eylem sferi olduğu şeklindedir.⁷

Felsefenin ışığında dil-varlık; dil-dünya ilişkisine baktığımızda, kimi felsefi kuramlar dilin dünyayı temsil etmesi veya resmetmesi hususunda açıklama modelleri sunar. Hatta bu ilişkiyi ve bir semboller sistemi olarak dil

ve bu sembolün işaret ettiği varlık ve dil hakkındaki felsefi sorgulamayı M.Ö. 5. yüzyılda Grek dünyasında başlayan doğalcılık-uzlaşmacılık tartışmasına kadar geri götürebiliriz. Bu gözle, felsefe tarihine baktığımızda; bir ad ifade eden *kelimelerle*, onların adı olduğu *şeyler* arasında, yani genelde dil ve dünya arasında bir uygunluk olduğuna ilişkin varsayımın genel kabul gördüğüne şahit oluruz. Hususi anlamda Batı felsefesi bu düşünceyi, bu varsayımı Platon'dan beri kimi kez örtük, kimi kez açık, kendisinde bulundurmıştır. Batıda farklı bir düşüncenin gelişmesi ise ancak yapısalılık⁸ ile mümkün olmuş; dil-gerçeklik ve dil dünya uygunluğunun zorunlu olmadığı düşüncesi konusunda, günümüz yapısalcularına gelinceye değin, aradan yüzyıllar geçmiştir (Soykan, 1998: 103).

Dildeki anlam problemini felsefi anlamda ciddi olarak ele alıp inceleyen ilk filozof, Platon'dur ve Platon'dan önce dilin yapısı ve gerçeklikle olan bağlantısı hakkında ileri sürülen görüşler, anlam bağlamında değil, kelimenin temsil ettiği gerçeklik bağlamında ele alınmaktadır. Platon'un kendisi, dile ilişkin görüşlerini sistematik bir şekilde incelerken, kendinden önceki görüş ve mütalâalardan hareket etmekteydi ve bu çerçevede *Kratylos* diyalogunda, kavramın göstergesi olan adın nesneyi gerçek anlamda yansıtır yansıtmadığını tartışmakta idi.

Kratylos diyalogunda Platon, nesnelere verdiğimiz adların, tıpkı resimler gibi nesnelere taklidi olduğunu söyler: “Ad, nesnenin sesle yapılan öykünmesidir” (*Kratylos*, 423b). Adlar, nesnenin gerçekliğini göstermek için yapılmış resimleridir. Bu ifade, farklı bağlamda söylene de Wittgenstein'in dil dünyayı resmeder” (Wittgenstein, 1922:1.1) sözü ile benzerlik içinde bulunmaktadır.

Kratylos, Herakleitos çizgisindeki düşünürlerden biridir ve Grekler arasında dil felsefesine ilişkin kuramlar, ilk defa Herakleitosçular tarafından ortaya konmuştur. Uzlaşmacılar (Demokritosçular), dilin ve nesnelere tanımının insanlar arasındaki uzlaşmadan meydana geldiğini savunurken, *Kratylos*'un kişiliğinde temsil edilen karşıt görüş açısından, tanımlar, yani tekil sözcükler 'doğal' dırlar ve şeylerin özünü ifade etmektedirler (Capelle, 1995:73). Gerçi Grek felsefesinde siyasal yaşama ve hukuka ilişkin pratik sorunların çözümünde dilin insanları etkileme aracı olarak kullanımı konusunda bilhassa sofistler tarafından retorik (hitabet) alanında önemli adımlar atılmıştır. Fakat asıl, dildeki kelimelerin nesnelere ne ölçüde yansıttığı; adların nesnelere ne derecede *uygun* olduğu, doğalcılık-uzlaşmacılık tartışmasıyla dil felsefesinin ana eksenini oluşturulmuştur.

Dilin doğasına ilişkin bu tartışmada dil, kendi başına birinci dereceden felsefi problem olarak değil, varlık ile düşünce arasındaki bağda söz konusu edilen ikinci dereceden önemli bir konu olarak görünmektedir. Hatta Platon ve Aristoteles gibi düşünürlerde dahi, konunun günümüzdeki anlamıyla ele alınmadığını söyleyebiliriz. Nitekim Ayer, bu konuda şöyle demektedir:

“Dile gösterilen ilginin çok önceleri “Adalet nedir? Bilgi nedir? Algılama nedir? Yüreklilik nedir?” diye sorarak dolaşan Sokrates’le başladığını bile söylebilirsiniz. Ama o bunları sözel sorular olarak görmemişti. Platon, bunları gerçek olduklarını düşündüğü soyut varlıkların doğası hakkında sorular olarak görmüştü. Yine de geriye dönüp baktığımızda, bu soruların en azından anlamlar hakkındaki sorular olduklarını görmek mümkündür.” (Ayer, 1985:137).

Bu açıdan Yunan düşünürlerinin ‘gramer’ çalışmalarına atfettikleri önemi, mantığın önemi çerçevesinde kavrayabiliriz. Onlar için gramer, yalnızca doğru söz dizimi olmayıp, felsefenin bir bölümü idi ve gramer ile felsefeyi birbirinden ayırmanın imkânı bulunmamaktadır. Zira gramer, hem dünyanın ve hem de kendi toplumsal kurumlarının niteliğini anlama yönündeki arayışların bir bölümünü oluşturmaktaydı. Dil, toplumsal ve siyasal düzenle de ilişkilidir. İnsan, sosyal ve siyasal hayvan tanımının odak noktasıdır. İnsanda toplumsal hayata doğru doğal bir eğilimin bulunmasının nedeni, onun akla sahip bir varlık olarak, adaleti, hukuk üzerine kurulu bir toplumu, kısaca siyasal hayatı arzulamasıdır. Bu amaçla insan doğadan dili, konuşma yetisini almıştır. Konuşma sayesinde insanlar arasında toplumsal ve siyasal ilişkilerin kurulması mümkün olmuştur (Ağaoğulları, 1989:48).

Gramerin mantıkla olan ilişkisinde, aklın yapısı ve doğası üzerine düşünmek, dilin yapısı ve doğası üzerine düşünmek anlamına gelmekte ve böylece düşünce ve dünya arasında bir aracı olan dilin gerçeği belirtmek açısından değeri ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla dil-düşünce ve dil-gerçeklik ve dil-varlık uygunluğu, kelime ve kelime ile temsil edilen şey arasındaki bağın (yani anlamın) uygunluğunun araştırılmasına ve kelimenin kökeni ile ilgili incelemelerin de doğmasına yol açmıştır (Kıran, 1986:29).

Dilin doğasına ilişkin bu ilk çalışmalara⁹ baktığımızda şunu söyleyebiliriz: Başlangıçta insanlar varlık ile dili, sözcük ile anlamı, birbirinden ayırmayarak onları bir birlik olarak görmüşlerdir. Kelime ya da ad, günümüzdeki anlamında olduğu gibi nesnenin (varlığın) bir simgesi, adlandırması, göstergesi değildir, onun gerçek bir parçasıdır: “Adları bilen nesnelere de bilir”(*Kratylos*: 435d) Adsız bir şey varolamaz. Ancak adlandırılarak var edilir. Hatta Tanrılar dahi adlarıyla varolurlar¹⁰.

Homeros gibi mitoloji yazarlarından başlayarak Grekler isimlerin etimolojilerinde bir anlam unsuru aramaktaydılar ve Homeros tanrı adlarından başlayarak, özel isimlerin etimolojilerindeki anlamlar için bazı örnekler vermekteydi: Mesela, onun verdiği örnekle ‘Agamemnon’ adı, gemilerin, insanların şehirlerin tahripçisi gibi anlamlara gelmekteydi (Barnes,1982:468). Platon, Homeros’a yaptığı atıfta, ad koyma işlemini, bir nesnenin doğasını bilerek o adı göz önünde tutan birinin yapabileceğini, bunun ise Homeros’a göre, tanrılar olduğunu söyler (*Kratylos* 390a-391d).

Böylece, bir çeşit nesnenin görünüş düzeni ile tanrısal düzen arasındaki ayırmadan söz etmek mümkün olabilir.

Dil ve varlık hakkındaki mitolojik tasavvurlardan felsefi olanlara geçtiğimizde, kelimenin, bir dizi, ardarda gelen sesler topluluğu olarak görülmediğini, varlığın özü ya da derin anlamına bir geçit imkanı tanıdığını anlarız. ‘Söz’, yalnızca boş bir ses (flatus vocis), salt bir hava soluğu ya da fiziksel bir özellikten ibaret değildir ve o, mantıksal bir özyapıya hatta daha da öte, logos’a, evren ve insan bilgisinin ilk ilkesine yerleştirilmektedir (Çakmak, 1991:8). Burada anahtar kavram, Herakleitos’un logos kavramıdır. Zira logos kavramında dille düşünce iç içedir. Logos kavramında düşünme ile konuşma, düşünce ile söz ve sözcük birbirinden koparılmaz şekilde kaynaşmış bulunurlar. Bu şekilde dil ile düşünme ayrılmış olur (Akarsu:1984:36). Böylece, varlığın kanunları ile düşünmenin kanunları bir ve aynı olduğundan, düşünmenin aracı olan dil, varlığın dili olacaktır.

Herakleitos’un Logos’u, bütün dillerin (farklı kültür ve ifade biçimlerinin) ötesinde ya da üstünde ve belki de özünde, -düşünmenin kanunları ile varlığın kanununun aynı kaynaklı olması ve konuşma, düşünce ile söz ve sözcük birbirinden koparılmaz şekilde kaynaşmış bulunması sebebiyle- bütün insanlık için müşterek, adeta mantıksal bir dil ve gramer olarak belirlemektedir. Logos, varlığın anlamıdır ya da ‘Söz’ olarak ‘Varlık’tır.

Herakleitos’ta ve kısmen Parmenides’teki logos’a dayalı açıklamalar, bizi dilin doğal bir olgu olduğu sonucuna götürmektedir. Buna göre ad ile nesne arasındaki ilişki, ten ve deri arasındaki ilişkiye benzetilebilir. Adlandırma işlemi yapan kimse (onomatos) nesnenin doğasına uygun olarak o nesnelere adlandırmakta ve adlar böylece doğru adlar olarak kabul edilmektedir.

Herakleitos’a karşı olarak Demokritosçular, adların nesnelere insanlar tarafından verilmekle birlikte bu verilmenin tamamıyla keyfi olmadığını, belirli bir temele (*thesei on*’a karşı olarak *physei on*) dayandığını söylemektedir. Pythagoras ve Sokrates gibi filozoflar da, adların nesnelere verilmiş olduğunu kabul etmişlerdir gerçi; fakat, görünüşlerin arkasında kalıcı ve bilinebilir doğalarının bulunduğunu ve bu doğaların yahut *nesnelerin özyapılarının* (physis) sözcüklerin kalıcı anlamları olduğunu düşündüklerinden doğalcılığa uzlaşmacılardan daha yakındırlar.

Kelime nesnesinin bir işareti ve sembolü olduğu için, eğer kelime ile o kelimenin dile getirdiği şey arasında bir özdeşlik olmasaydı, ‘anlam’ dan söz edemezdik. Bu şekilde baktığımızda sembol ile nesnesi arasındaki bağıntı, yalnızca uzlaşımca değil, doğal bir bağıntı olmak zorundadır. Doğalcılar, ad ile anlam arasındaki bağıntıyı farklı şekillerde açıklamışlardır. Mesela

Kratylos, adın ses yönü ile fizik nesne arasında doğal bir ilişki olduğunu düşünürken Sokrates, adın anlam içeriği ile nesnenin doğası (physis) arasında doğal bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür (Çakmak, 1991:21). Platon da adların nesnelere doğasına uygun olarak verilmesi gerektiğini düşündüğünden, doğalcı bir yaklaşım içerisindedir. Doğalcılık ve uzlaşmacılık arasındaki ayrılık, adların nesnelere verilir verilmemesinde değil, adların işaret ettiği kalıcı ve aşkın anlamlarının varlığını kabul edip etmemekte ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Sokrates ya da Platon'un doğalcılığı, adı nesnenin doğal bir uzantısı gibi gören naif doğalcılık yerine, adın nesnesini doğru tasvir etmesi şeklindeki bir doğalcılık olacaktır.

Demokritos ve dilbilimsel uzlaşmacılara göre ise, dilin meydana gelişinde bir ad vericinin varlığı (onomathetes) zorunlu değildir. Onlara göre dil, insanlı dünyada (kültür dünyasında) iletişim mecburiyetinden doğmuştur. Dilin fizyolojik temelini¹¹ oluşturan sesler, insanın içgüdüsel tepkilerini belirtmek için çıkarttığı hırıltılar, çığlıklar, anlamsız ve birbirine eklenmiş seslerden ibaretken (Çakmak, 1991:10) ve nesnelere verdiğimiz isimler, aslında hiç de anlamlı olmayan karmaşık sesler yığını iken, insanların iletişim için dile mecburiyeti, bu sesler yığını her bir nesne için semboller haline getirmiştir.

Demokritos, adların doğal bir yolla (nomos) değil de uzlaşma yoluyla (tez) konulduğunu söylerken bunu dört argümanla ortaya koymaktadır:

(1) *Eş adlılık* (Homonymy), Farklı şeyler aynı adla adlandırılırlar. Bundan dolayı onların adı doğal (fuzis) değildir.

(2) *Çok adlılık* (Polynomy), Eğer farklı isimler, bir ve aynı şeyi adlandıracaksa, bunlar birbiriyle uyuma içinde olurlar ki, bu da imkansızdır.

(3) *Adların değişmesi*, Biz neden Aristocal'in adını Plato'ya ve Trimatus'u Teaftratus'a dönüştürdük; eğer onların adları doğal idiyse?

(4) *Benzer adlar olmaması* (paranomazonem), Bizler neden 'düşünce'den 'düşünme'yi çıkarıyoruz da, 'adalet' kelimesinden bir türev oluşturamıyoruz? (Niçin "yazmak"tan yazan adını türetebilirken, "kazmak"tan kazan adını türetemiyoruz –parantez içi bana ait). Bundan dolayıdır ki adlar doğal olarak değil de uzlaşma yolu ile verilmiştir. Demokritos, birinci argümana *polisemy*, ikincisine *equipponecse*, üçüncüsüne *metanomy*, dördüncüsüne de *anonymy* demektedir (Barnes, 1979:496).

Diederros, Demokritos yorumunda, şöyle der:

"Onların <insanların> sesleri anlamsızdır ve karmakarışıktır ve onlar, tedrici olarak ifadelerini seçmişlerdir. İşaretleri birbirlerinin yerine -nesnelere anlatacak şekilde kullanarak- her şey hakkındaki beyanlarını birbirlerine anlaşılır kılmışlardır. Bu toplantılar, <insanların bir araya gelmeleri> insanlı

dünyada yer almıştır... İnsanlar kendi ifadelerini şans faktörüyle seçmişlerdir. (Bu) dillerin farklı olmasına sebeptir. (Barnes, 1982:395).

Başka kültür ve başka yerlerde insanlar başka başka sesleri adlar olarak seçtiklerinden farklı farklı lisanlar meydana gelmiştir ve Demokritos açısından kelime, nesnenin yalnızca göstergesidir, nesnenin doğal bir uzantısı değildir. Kelime ile nesne arasında bu mânada zorunlu bir ilişki bulunmamaktadır. Fakat Demokritos'un uzlaşmacılığı, Protogoras ve Gorgias gibi sofistlerin varlığın dil ile ifade edilemeyeceği şeklindeki rölativist açıklamalarından özce farklıdır: Zira ona göre, Platon'un da katıldığı üzere, hiç kimse her tasavvurun gerçek olduğunu, bu cümlenin tersine çevrilmesi yüzünden söyleyemez. Çünkü her tasavvur gerçekse, o zaman her tasavvurun gerçek olmadığı şeklindeki tasavvura uygun olarak kabul edilen şeyin de gerçek olması gerekecek, böylece her tasavvurun gerçek olduğu sözü yanlış olacaktır (Kranz, 1984:168). Adların nesnelere doğal ve zorunlu bir bağı olmasa da, bizler dil ile düşünmekteyiz. Dil olmasaydı, insanlar düşünce üretmezlerdi (Barnes, 1979:467).

Platon'a gelince, ona göre varlık,

(a) Duyularla kavranılan *görünümler* dünyası

(b) Akılla kavranan, değişmeyen *asıl varlık* yani idelar alem olarak ikiye taksim edilebilir. Asıl varlık olan *idealar* ise, üç ayrı yönden ele alınabilir;

(1) *Ontolojik yön*; İdealar kendi kendilerine vardırlar, varolmak için hiç bir şeye muhtaç olmayan reel varlıklardır. Diğer bütün şeyler, ancak idealar sayesinde vardırlar ve ona yaklaştıkları ölçüde gerçeklik kazanırlar. Bu bakımdan eşya daima değişip yok olan çokluğu ifade eder. Dolayısıyla nesnelere dünyası, hiç değişmeyen ve asıl varlık olan ideanın eksik bir kopyasıdır.

(2) *Teolojik yön*; En yüksek gaye, en yüksek hayır olan idealar, aynı zamanda dünyaya ait şeyleri meydana getiren dinamik kuvvetler ve sebeplerdir.

(3) *Lojik yön*; İdealar benzerleri benzemeyenden ayırma, ferdî varlığa düzen verme, çokluk içinde birliği kavrama gücü verir (Weber, 1939:70).

(1) ile (3) arasındaki ilişkide idealar, varlığın ve varolanın sınırlarına işaret etmeleri bakımından, onun dil felsefesiyle alâkalı olarak önemlidir. Çünkü, ideanın (3). yönü, bize varlığı kavratan, varlığın kavramının anlamını ve onun sınırlarını belirleyen özelliğidir. Madem ki, varlık hakkında anlamlı konuşmanın sınırını idealar dünyasının mantık sınırları belirlemektedir, o hâlde hem lojik hem de ontolojik (düşünülen ve varolan) olanın kendisinde aynı olduğu idea, aynı zamanda varlığın da anlamı olacaktır. Böylece bu değişip başkalaşan, bilginin ve bilimin konusu

olamayan dünya (ki Parmenides buna varolmayan demektedir, “dile getirilemez” olarak vasıflandırmakta idi) idealar sayesinde, bilginin konusu olabiliyor ve varlık garantisine kavuşuyordu. Dolayısıyla idealar nesnelere soyutlanmış, nesnelere kendisine göre varolduğu kalıplar, modellerdi. Ve onun kalıpları içerisinde varolan cins ya da tür bir ad, bir isim verilmekteydi. ‘At’ ismi, ‘at’ türü için genel bir isim (ideasından dolayı) dir ve tür içerisindeki fert, adın genelliği açısından ‘at’ olarak çağrılır, keçi olarak değil: Bir ‘at’a ‘at’ dememizin sebebi onun at cinsinden olmasıdır, dolayısıyla ad, cinsleri belirtmektedir. Ve bundan dolayı Platon, her bir ortak ad için bir idea varsayar.

O, *Devlet*, 596A’da “Bizler, aynı adı verdiğimiz muhtelif çokluklar için tek bir idea ya da biçim ortaya koyma alışkanlığımız”¹² demektedir. Bu, varlığın duyulabilenin aksine düşünülebilen yanıdır ki, düşünme varlıkla örtüşmekte, varlık ise söz ile örtüşmektedir.

İdealar, ontolojik anlamda varlık modelleriyken, epistemolojik anlamda kavrama delalet eder. Güçlük de buradadır: Kavramın kendisini ontolojik referans yaptığınızda idealarla karşılaşmaktayız. Oysa varsayalım ki, bir çok farklı nesne türü arasındayız. Bunları birbirinden ayırmak için tasnif yapmaktayız. Kavram da nesneden soyutladığımız ve böylece düşünceye konu yaptığımız, zihinsel bir tasnif değil midir? O, bu yaklaşımıyla, bir tikel ‘form’un yerine, bir formun form olmak bakımından doğası, tüm bir ‘formlar’ toplamının ve bu türden varlıkların varolduğu varsayımının vargılarıyla ilgilenmektedir. (Rabinson&Denniston, 1989:3)

Formlar ya da idealar öğretisinde, bilginin konusu olan ve düşünce tarafından kavranılan yön, değişmez ve nesnel varlıklar üzerine kuruludur. Platon’un varlık öğretisine göre, varolan her nesne, belirgin özelliğe - özelliklere- sahiptir. Benzer özelliklere sahip nesnelere aynı doğaları taşır ve aynı ideadan pay alır. Nesnelere taşıdıkları benzer özelliklere göre belirli kümeleri ve toplulukları (türler ve cinsleri) oluşturur. Her tür ve cinse işaret etmek üzere bir ses parçasını genel ad (ortak ad, taoton onoma) olarak kullanılırız. Genel adın anlamı yahut temsil ettiği varlık, bir ideadır. Varlığın anlamını ve anlamlı olarak konuşmanın imkânını sağlayan, hem varolanları, hem de düşünce ve dili ayakta tutan idealardır. Bu mânada onlar, sözcüklerin anlamı için alınacak örnek ya da modeldirler. (Çakmak, 1991:38, 56).

Platon, adların tekil nesnelere yönelttikleri, bunları adlandırdıkları gibi, sıfatları ve tür adlarının da, niteliklere, türlere yönelttiğini varsayar: Denkler’in yorumunda, Platon açısından anlam, yönletim (referans) tır. “Sokrates ölümlüdür” önermesinde, “Sokrates’in anlamı, Platon’a ders vermiş olan adamdır.” “Ölümlüdür” de tıpkı ‘Sokrates’ gibi anlamlı olduğuna göre, onun da adlandırdığı nesne olmalıdır. Bu nesne algıladığımız dünyada olmadığına göre, soyut gerçeklikler dünyasında olmalıdır (Denkel,

1986:130). Sonuç olarak, kavramlarda dile getirilen şu ya da bu nesne değil, varolanın tümel bir kavramıdır ve ad (isim) varlık hakkındaki bilgi çerçevesinde ele alınmaktadır.

Sofist 253c'de söylediklerine bir bakalım:

YABANCI: Kavramlar (cinsler ve türler) da birbirleriyle birleşmeleri bakımından aynı durumda olduğundan, burada kesinlikle belirli bir bilime gerek vardır. Hangi kavramların birbirleriyle uyduktukları, hangilerinin birbirini dışladıkları sorusu üzerine doğru bilgi vermek istendiğinde; yargılar, bu bilime dayanılarak, olası kavram (tür) bağıntıları bakımından inceden inceye araştırılır, değil mi? Belirli temel kavramların tüm kavram alanını kuşatıp kuşatmadığı, yani hepsiyle bağıntıya girmeye yetili olup olmadığı biçimindeki soru için de aynı şeyi yapmak gerekmez mi? Öte yandan dışlamalara (ayrılmalara) gelince, acaba burada kavram alanının bütünüyle başka ayrılma nedenleri mi var?

THEAİTETOS: Bu amaçlar için herhangi bir bilime değil, belki de en önemli bir bilime gerek vardır.

YABANCI: Öyleyse ey Theaitetos, bu bilime hangi adı vereceğiz. Yoksa biz Zeus'un yardımıyla, salt gerçek karşısında heyecanlanan özgür insanların bilimiyle <felsefe> mi karşı karşıya geldik; sofist ararken ondan önce filozofu mu bulduk?

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun?

YABANCI: Kavramları (türleri) doğru bir biçimde ayırmayı, ne bir ve aynı kavrama aynı anlamları ne de ayrı kavramlara aynı anlamı vermemeyi dialektik bilimin ödevi olarak açıklamayacak mıyız? (*Sofist*, 253c-d)

Platon bir dil filozofu olarak *Sofist* 253c' de ifade ettiği gibi, filozofun (ki o bir dialektikçidir¹³) görevi, doğru düşünmeyi dile getiren ifadelerin gramatik yapısını düzenlemektir. Platon, hakkında konuşulan öznelere adları; hakkında konuşulan fiillerle yüklemi kasteder. Varlığa ait olan adlarla varlıkların birbirine bağlanması; *var-dır* kopulasıyla bir araya getirilen, *var-değildir* kopulasıyla birbirinden ayrılan varlık ifadeleri, önermelerin gerçekliğin yapısına uygun kurulmasını sağlar (Çakmak, 1991:28). Filozofun görevi dilde gramatik olarak yanlış kurulmuş (dilsel) yapıları ortaya bulup çıkartmak ve düzeltmektir. Zira düşünme faaliyeti olarak felsefe, düşünmek için kavramlara, kavramları ifade etmek için de dile ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan filozofun işi kavramları aydınlatmaktır. Günümüz çözümleyici filozoflarının ifadesine göre felsefe, kavramsal ve mantıksal çözümlemedir. Ahlâk felsefesini dildeki değer bildiren kavramların çözümlemesine indirgeyen ve son dönem çözümleyici etiğin

önemli simalarından olan R.M.Hare¹⁴, Magee ile konuşmasında, kavramların felsefe açısından önemine dikkati çekerken şunları söylemektedir:

“Kavramların aydınlığa çıkartılmasını bir yana bırakıp, gerçek yaşamda edimsel sorunlarla ilgilenmeyi düşünen, bunu yapabileceklerini sanan filozoflar, bence bütün aletlerini ve muslukçuluk bilgisini dükkanında bırakıp, işe koşan muslukçuya benzer. Böyle bir muslukçu, sızan suyu durdurmak için, evdeki herhangi bir kişiden daha iyi donatılmış değildir.” (Magee, 1985:175).

Platon’un dil felsefesi ile varlık öğretisi bir bütünlük teşkil etmektedir. Onun ontolojisinin büsbütün dilde bulunan, dilden çıkarılan bir ontoloji olduğu dahi söylenebilir (bkz; Soykan, 1991:241). Zira onun ontolojisinde varlığın ve varlık hakkındaki konuşmanın sınırları, idealarla çizilmektedir. Ona göre kendimize konu kıldığımız varlık, kuruluş imkânları ve düzenini idealar dünyasının mantık çerçevesine borçludur (Çakmak, 1991:38).

Bu mânada *Kratylos* diyaloguna baktığımızda, kavram ile gösterge arasındaki bağlantının Platon’da sezdirildiğini görmekteyiz. *Kratylos* diyalogu, kavramın göstergesi olan adın nesneyi gerçek anlamda yansıtmayı yansıtmadığını tartışmakta idi. Platon’a göre kavramlar idealardır ve dile ait değil varlığa aittir. Adlar ise dile aittir. Bununla birlikte bu ikisi arasında adların nesnelere ifade etmek için kullanılmalarında belli bir uzlaşma söz konusu olabilir. Dilin bu mânada kültüre ilişkin yanından söz edebiliriz. Uzlaşmanın yanında adların nesnelere doğru bir şekilde temsil etmesi özelliğinden, yani kelimenin işaret ettiği nesnenin aynı zamanda anlamı olduğu gerçeğinden hareketle, ad ile nesne arasında doğal bir bağ olduğunu söyleyebiliriz ki bu bağ, nesnenin özüne (özyapısına) işaret eden doğal olarak uygun bir addir. Kısaca adların anlamı uzlaşma bağına bağlı değildir. Adların bilinmesiyle nesnelere de bilineceğini ileri süren ve *Kratylos* ile temsil edilen doğalcı düşünceye karşılık Platon için adlar ve bu adları ifade eden kavramlar (lafızlar), bilginin son müracaat noktası değildir.

Kratylos diyaloguyla bağlantılı olacak bir şekilde *Mektuplarda*¹⁵, kavramlarımızın bilginin açısından önemi ortaya konmaya çalışılırken, dilin (adın) nesnelere sadece niteliğini gösterdiği, objeler hakkındaki bilgide dile güvenilemeyeceği gösterilmiştir. *Kratylos*’ta ad (söz) nesne uygunluğu düşüncesi tüm diyalog boyunca egemen olmasına karşılık, “adları bilen nesnelere de bilir” (435d) savı ile, “nesnelere kendisinden bilmek” (438e) karşı-savının tartışılması, ikincisinin lehine sonuçlanmaktadır: “Nesnelere kendisinden hareket ederek bilmek ve araştırmak” (439b). Ancak bu sonuç üzerinde durulmaz, yalnızca söylenmesi ile yetinilir (Soykan, 1991:116).

Mektuplarda da, adların bilgi açısından değerini tartışan Platon'a göre, varolan her şey için, o şey hakkında bilinmesi gereken üç obje türü bulunmaktadır.

1. Ad
2. Tanım (description)
3. İmge

Bilginin kendisi dördüncü bir özelliktir. Beşinci bir varlık olarak bilginin tam bir objesini koymalıyız ki, bu da tam gerçekliktir.

Platon'un verdiği örnekle 'daire' dediğimiz şey:

- (1) Adını söylediğimiz kelimedir
- (2) Dairenin isim ve sözel ifade (lafız) lerden oluşan tanımı gelir
- (3) İmgesi, yani tasarlanan, resmi çizilen, sonra silinen, yazılıp bozulan nesne gelir.

Oysa 'daire' bunların tamamen dışındadır. çünkü o bu üçünden de ayrı bir şeydir. Onun için bu üç özelliğe ilave olarak:

- (4) Nesnenin bilgisi ve
- (5) Tanınanı gerçekte varolan saymak ve dolayısıyla (1-3)'e ilâve olarak başka özellikler eklemek gereklidir. Buna göre:

(4) Nesnelere hakkındaki bilgi gelir ki bu da akılla nesnelere kavranmasına yol açan *doğru kaanattir*.

(5) *yakınlık ve benzerlik* bakımından beşinciye en çok yaklaşanı, akılla kavramaktır. Bu dört öge kavranılmadan beşinci kavranılamaz.

Bu dört öge, dilin yetersizliği yüzünden, her nesnenin özünü olduğu gibi, niteliğini de anlatmaktadır. Onun için dile emniyet etmek tehlikelidir.

(3) için, geometride çizilen veya torna ile yapılan dairelerin her biri (5)' e karşıt olan şeylerle doludur. Bu şekillerin adında da bir değişmezlik yoktur. Bu gün düz dediğimize yuvarlak, yuvarlak dediğimize düz der ve zıt anlamlarda kullanırsak, değişmezliği azalmaz. Bu durum (2) deki tanım için de geçerlidir. Onlar da *ad* ve *söz* olduğuna göre, onda da mutlak olan yoktur. Öz ve nitelik gibi iki kavramdan ruh, niteliği değil, özü kavramak ister (Platon, VII. Mektup, 342b-343a).

Platon'a göre: Hiç bir nesneye ait olan aktüel bir ad yoktur. Adlar, insanlar tarafından verilmiştir. Adların kullanımında uzlaşma kaçınılmazdır. Adların anlamları, işaret ettikleri nesnelere ait dil dışı öğelerdir. Dil dışı bir öge olan anlam, belirli sesler aracılığı ile temsil edilir. Adın anlam yönü ile

ses yönü arasında hiç bir zorunlu ilişki yoktur. Nesnelerin doğasını adlar yoluyla değil, başka yolla biliriz (Çakmak, 1991:63).

Platon için nesnelere bilmenin yolu adlardan değil, nesnelerin doğrudan kendisine müracaat etmekten geçer. Platon adların nesnenin doğasını yansıtmasıyla bu adın doğru kurulmuş bir ad olacağını, yanlış yansıtmasıyla yanlış kurulmuş bir ad olacağını belirtmektedir. Adlar tıpkı resimler gibidir. Adlar yoluyla dünyanın resmini yaparız (Dil dünyayı resmeder). Fakat bu resimsel öge, Wittgenstein’de olduğu gibi dünyanın mantıksal sınırlarını çizmez¹⁶. Sadece nesnenin ses yoluyla yapılmış taklididir. Bu taklit hemen herkesin yapabileceği şey değildir. Nesnenin öz yapısını bilerek ona uygun bir ad koyan birisi tarafından yapılabilir. Bu da diyalektiktir. Nasıl bir mekik ustası, mekik yaparken ‘mekik’ biçimini (eidos) göz önünde tutuyorsa, adları yapan da adları, nesnesine uygun olarak ortaya koymalıdır. Bu manada Platon, nesnelerin özyapılarına işaret eden uygun bir adın varlığını kabul ederken, yani anlamın uzlaşım olmadığını ifade ederken, adların kullanımının uzlaşım sonucu olduğunu da kabul etmektedir. Adların doğal doğruluğundan değil, doğal uygunluğundan söz edebiliriz: Onların doğal doğrulukları vardır; fakat bu adları biz kullanırken, uzlaşmaya dayanmaktayız.

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bu konu ile ilgili bkz., “Bil-vasıta-i intihab” kaidesinin esas alınarak yeniden tanzimi, **Meclis-i Vükela**, 128/30, 17 Cemaziyelevvel 1327.

² Bu hüküm 1961 Anayasasının 8. maddesinde de yer almaktadır. Bu konuda bkz., Servet Armağan “Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri” **Kanun-i Esasinin 100. Yılı Armağan**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1978, s.152.

³ Adakale’de genel nüfusun 530 kişi olduğu ve 125 kişinin katılabileceği, buna rağmen seçime 94 kişinin katıldığı belirtilerek bu durumun “suret-i istisnaiye” kabul edilerek işlemin ona göre yapılması bildirilmiştir. **MV**, 4 Zilkade 1326).

⁴ İkdâm Gazetesi Karolidi Efendi’nin seçilemediğinden dolayı, Edhem Beyin “güya” istifa edip yerine Karolidi Efendi’nin seçileceğini yazmaktadır (**İkdâm**, No:5204, 20 Kasım 1908, s.3); Gerçekten de Karolidi Efendi Edhem Bey’in yerine mebusluğa seçilmiştir. (**İkdâm**, No:5208, 24 Kasım 1908, s.3).

⁵ 1912 seçimlerinde de Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İttihat ve Terakki için benzer iddiaları gündeme getirecektir. Bu konuda bkz., Kenan Olgun, “İzmit Sancağında 1912 Seçimleri ve Milletvekillerinin Meclisteki Faaliyetleri”, **I. Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler**, Adapazarı, 1999, s.111-125; İhsan Güneş, “1912 Seçimleri ve Eskişehir’de Meydana Gelen Olaylar”, **Belleten**, C.LVI, Sayı 216, Ankara 1992, s.459-482.

İLETİŞİM ADRESİ

Yard. Doç. Dr. Kenan OLGUN
Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

İlköğretim Bölümü
54300 Hendek/Sakarya
e-posta:kolgun@sakarya.edu.tr

⁶. Bir kelimenin anlamı ile onun referansı hakkındaki derli-toplu tartışmalar için A.W. MOORE (1993)' e ve özellikle Frege'nin bu kitapta da yer alan *Sense and Reference* adlı yazısına bakılabilir.

⁷. Bu tez, onun antitezi ve ikisi arasındaki sentez için bkz: LEVIS, (1990:489-95). Dili bir insan başarısı olarak ele alan yaklaşıma örnek olarak bkz. MENGÜŞOĞLU, (1971, 267).

⁸. Kelime ve kelime ile dile getirilen 'şey' arasındaki ilişkinin bu zorunlu bir ilişki olmaması yani keyfi olması günümüzde, özellikle yapısalcı dilbilim ve antropolojinin tezidir. Ferdinand de Saussure'un, yapısalcı dilbilim için temel olacak olan dilsel göstergenin nedensiz (keyfi=*arbitrarie*) olduğu tezini savunmasıyla (Saussure, (1985:73), dilbilim açısından dil ve varlık arasındaki ilişkinin zorunlu bir ilişki olmadığı görüşüne geçilmiştir. Bu görüşün de ilkçağdaki temsilcilerinin 'uzlaşmacılar' olduğu söylenebilir.

⁹. Dil insanla beraber var; dile ilişkin çalışmalar da yazının icadıyla... Dil tarihine baktığımızda sadece Greklerde değil, özellikle Hint ve Mezopotamya gibi diğer uygarlıklarda da, gramer çalışmaları bu merkezde, yani dil ve varlık ilişkisi çerçevesinde yürütülmekteydi. Aslında gramer ve sözlük çalışmaları konusunda Sümerlerin ilk olduğu söylenir (bkz, Kramer,1990). Brahmanizm'in kutsal kitabı Vedaların dili olan Sanskritçe'ye ilişkin dilbilimsel betimlemeler, ses ve anlam incelemeleri, kendi ifadelerine göre, günümüz dilbilimcilerini dahi şaşırtmaktadır. Hintli yazar *Panini* (İ.Ö. V. ya da IV.yy.)'nin Sekiz Kitap (*Astadhyahi*) adlı yapıtı buna bir örnektir (Vardar, 1982:17). Yine eski Hint'te İ.Ö. V. yüzyılda köken bilgisiyle uğraşan Yaska, nesneyle onun adı arasındaki ilişkiye değinmiştir (Aksan, 1990:83). Bu nedenle dilin kökeni ve özü sorununun, varlığın kökü ve özü kadar eski olduğunu söylemek mümkündür.

¹⁰. Sümer mitolojisinde adların verilmesi şöyle tasvir edilir:

*Üstümüzde göklerden söz edilmediği
Ve altımızdaki sağlam toprağın adı düşünülmediği zamanlar
Ancak kadim Apsu, bunları doğurtan,
Ve Mummu ile Tiamat bunların tümünü dünyaya getiren kadın,
Sularını birbirlerine katarlarken;
Hiç bir bataklık oluşmamışken daha, hiç bir ada bulunmazken
Tanrı manrı ortalıkta yokken daha
Adı söylenmemişken ve payı verilmemişken;
O zamanlar tanrılar yaratıldı insanların arasında
Lahmu ve lahamu göründü ve adları verildi.*

Tıpkı Taoizmde olduğu gibi:

Tao'nun adı yokken, göğün ve yeni başlangıcıydı bu; sonra bir adı olunca, bütün yaratıkların anasıydı bu. (Thomson,1988:171-2)

¹¹. Demokritos'un temel kavramları, atomlar, boşluk, kendisinin ve çömezlerinin 'hayal' (*idole*) diye tanımladığı 'imgeler'dir. İmgelerin <bedenimize> nüfuz etmesinden dolayı, yalnızca görmüyor, üstelik idrak ediyoruz (Capelle, 1995:180).

Leukippos, Demokritos ve Epiküros'un savına göre, duyuşsal algı ile düşünme, dıştan küçük "imgele"rin <bize> yakınlaşmasıyla gerçekleşmektedir (Capella, 1995:67); Duyu algıları ve düşünceler, cismin (içeri sokulan atomlarla) değişmeleridir. Algı ve düşünme (atomlardan kurulmuş) hayallerin dışarıdan gelmesiyle oluşmaktadır. Atomlardan kurulmuş bir takım hayaller insana sokulurlarmış (Kranz, 1984:168, 171). Duyu fizyolojisine ilişkin bu açıklama, sesler için de geçerlidir: "Atomların nesnelere temsil etmesi gibi, kelimelerin yapısını oluşturan sesler de gerçekleri temsil eder" Atomcular, harfler, heceler ve kelimeler arasında analogi kurarken, diğer yandan, atomlar, atom kompleksleri ve fiziksel bütünlükler arasında analogi kurmuş olmaları muhtemeldir (Guthrie, 1978, Vol: II, 475 ve 476, dn:3).

Konuşmanın temel birimi olan sesi Demokritos (Epiküros ve Stoacılar gibi) cisim <cisimsel bir töz> olarak görmektedirler. O, bu cismin, havanın kabarıp taşmasından ya da yayılmasından dolayı, havanın benzer biçimli atomlar halinde kırılarak parçalandığını ve sestene dolayı meydana gelen kırık parçalarla birlikte yuvarlanmaya devam ettiğini öne sürmektedir (Capella, 1995:185). Dolayısıyla 'sesler' hava boşluğunda kırılan atomlardan ibarettir (Tıpkı yere düşüp kırılan cam bardaklar gibi) Bu mânada adlar, seslerden (ses atomlarından) meydana geldikleri için onların da bir varlığı bulunmaktadır. Dolayısıyla bir varlığın adını meydana getiren şeyin (sesin) başka bir varlık olduğu söylenebilir. Böylece adların doğal olduğunu söylemek bir nesnenin doğasının başka bir nesnenin doğası olduğunu söylemektir ki bu da bir zorlamadır.. Zaten ona göre gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin doğal olmadığı ve ikisi arasında iletişim kurmak mecburiyetinde olan insanların uzlaşma yolu ile bu sesler bütünü bir varlığı temsil etmesi bakımından gördüğünü belirtmiştik. İkisi arasındaki ilişki, işaretin işaret ettiği şeyin anlamı olduğu şeklinde ele alınabilir.

¹² Denkel, bu ifadeyi "Her nesne çoğulluğu için, tek bir ide varsaymak ve buna ortak ad (tür adı) vermek alışkanlığımız" şeklinde çevirirken, Eyüboğlu-Cimcoz çevirisini de vermektedir: "Aynı adı verdiğimiz, değişik nesnelere hep birden içine alan bir idea, bir kalıp arıyoruz" [DENKEL, (1986:131 dn.103)].

¹³ Filozof, kavramların anlamlarını ayırıştırandır. Dialogos, bu manada, ayırıştırıcı konuşma demektir (bkz. SOYKAN, 1991:13). Dialektikçi olarak filozof'un platondaki tanımları konusunda bkz (KUÇURADI, 102-5 dn, 3-9).

¹⁴ Hare hakkında bkz, POYRAZ, 1996

¹⁵ *Birinci Mektup* dışında 2 ve 13. *Mektupların* gerçekten Platon'a ait olup olmadığı konusunda endişeler bulunmaktadır. 1. Mektubun ise Platon'a ait olmadığı ifade edilmektedir. Mektupların gerçek Platonik eserle olup olmadığı epeyce tartışılmış olmasına rağmen, bu eserlerin Platon ait olmadığını savunanlarca bile, *Yedinci Mektup*, tarihsel açıdan güvenilir bulunmaktadır (ROBINSON & DENNISTON, 1989:2, 9) ki, dilin bilgisel açıdan değeri, bu mektupta tartışılmaktadır.

¹⁶ Wittgenstein'in *resim kuramı*'(pictures theory) böyle bir modeldir. Wittgenstein'in *Taractatus* adlı eserinde savunduğu temel öğretisi, dilin dünyayı yansıtan önermelerin resimleri olduğudur. "Dünya olguların toplamıdır" (Wittgenstein, 1922:1.1) ve dil bu olguların resmidir. "Önerme, gerçeğin bir resmidir" (Wittgenstein, 1922: 4.01). Amacımız, Wittgensteinci bir kuram çerçevesinde, dünyadan anladığımızın ne olduğuna bağlı olarak dil yoluyla dünyaya bir sınır çizmek değil; dilde işaret edilen

---

olgusal dünyayı zihne ait kılıp sesin kalıplarına dökme eylemini yani adlandırmayı anlamaya çalışmaktır. Yine de, Wittgestein'in işaret ettiği dilin resimleme özelliği, ad ve adlandırılan arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından enteresandır.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞULLARI, M.A., (1989) *Eski Yunanda Siyaset Felsefesi*, Verso, İstanbul
- AKARSU, B., (1984) *Wilhelm Von Humbolt'da Dil-Kültür Bağlantısı*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- AKSAN, D., (1990) *Her Yönüyle Dil*, TDK, Ankara
- AYER, A.J., (1985) "Mantıkçı Pozitivizm ve Kalıtı" *Yeni Düşün Adamları* (M. Tunçay) Birey- Toplum, İstanbul.
- BARNES, J., (1979,1982) *The Presocratic Philosophers*, Routledge & Kegan Paul, London
- CAPELLE, W., (1994) *Sokrates'ten Önce Felsefe -I-* (Çev. O. Özügül) Kabalıcı, İstanbul.
- (1995) *Sokrates'ten Önce Felsefe -II-* (Çev: O. Özügül) Kabalıcı, İstanbul.
- ÇAKMAK, C., (1991) *Platon Felsefesinde Anlam Problemi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DENKEL, A., (1986) *Nesne ve Doğası*, Metis, İstanbul
- DEWEY, J., (1988) "İnsan Dili ve Düşünce Eğitimi Üzerine" (Çev. A C. Kaya) *G.Ü. Gazi Eğitim Fak. Dergisi*, Cilt:4 sayı:1, Ankara.
- FREGEE, G., (1993) "Sense and Referance" *Meaning And Referance* (Ed.A.W.Moore) Oxford.
- HAYAKAWA, S.I., (1978) *Language in Thought and Action*, Harcourt, Brace and Jovanich, New York.
- KIRAN, Z., (1986) *Dilbilim Akımları*, Onur, İstanbul.
- KRAMER, S.N., (1990) *Tarih Sümerde Başlar* (Çev: M.İ. Çığ) TTK, Ankara.
- KRANZ, W., (1984) *Antik Felsefe* (Çev: Suat Baydur) Sosyal, İstanbul
- KUÇURADI, İ., (trh.siz) *Çağın Olayları Arasında*, Şiir-Tiyatro, Ankara

-
- LEWIS, D., (1990) 'Language and Language' *The Philosophy of Language*, (Ed. A.P.Martinich) Second Edition, Oxford Univ. Press, New York, Oxford.
- MAGEE, B., (1985) *Yeni Düşün Adamları* (Haz. M. Tunçay) Birey-Toplum, İstanbul).
- MENGÜŞOĞLU, T., (1971) *Felsefi Anthropoloji*, İ.Ü. Edebiyat Fak, İstanbul.
- MOORE, A.V., (1993) *Meaning And Referance* Ed.,Oxford Univ. Press.
- PLATON., *Collected Dialogues of Plato* (Ed. E. Hamilton&H. Cairns) Princeton UP, 1961.
- Devlet* (Çev: S. Eyüboğlu, M. Cimcoz) Remzi, İstanbul, 1962.
- "Letters", *Collected Dialogues of Plato* (Ed. E. Hamilton&H.Cairns) Princeton UP, 1961
- "Kratylos" *Diyaloglar 1* (Çev. Teoman Aktürel) Remzi,, İstanbul, 1983.
- Sofist (Çev: M. Karasan) MEGSB, Ankara, 1988.
- "Theiatetos" *Diyaloglar 2* (Çev: Macit Gökberk) Remzi, İstanbul, 1986
- RABINSON, R ve DENNISTON, J.D (1989) 'Platon' *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar, Cilt 1 Idealar Kuramı* (Derleyen ve Çeviren: Ahmet Cevizci) Gündoğan yay. Ankara
- POYRAZ, H., (1996) *Dil ve Ahlâk*, Vadi, Ankara.
- SAUSSURE., (1985) *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev: Berke Vardar) Birey Toplum., İstanbul.
- SOYKAN, Ö.N., (1998) *Arayışlar Felsefe Konuşmaları-1*, Küyerel, İstanbul.
- (1991) *Metin Okuma, Platon: Sofist*, Ara İstanbul.
- .THOMSON, G., (1988) *İlk Filozoflar -Eski Yunan Toplumu Üzerine İncelemeler-* (Çev: M.H. Doğan) Payel, İstanbul
- VARDAR, B., (1982) *Dilbilimin Temel İlkeleri*, TDK, Ankara
- WEBER, A (1939) *Felsefe Tarihi* (Çev: H. Vehbi Eralp) İstanbul.
- WITTGENSTEIN, L (1922) *Tractatus Logico Philosophicus* (Almanca Aslından Çev: C.K. Odgen) Routledge, London,

İLETİŞİM ADRESİ

Prof.Dr. Hakan POYRAZ

Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakóltesi
54300 Hendek / Sakarya
e-posta: hpoyraz@sakarya.edu.tr